

לשון המשנה "פוטרות מן החליצה ומן היבום" ג ע"א "מאי איריא" – "למצוות ייבום"

הגמרא מבררת את לשון המשנה, לא נוחה דעתה מלשון התנא "פוטרות מן החליצה ומן היבום" שמשמע שאיסור יבום על הערוה גורם "לפטור" את צרתה מייבום, כיוון שניתן לדייק מן המילה שאומנם הצרה פטורה מן הייבום, אך אם בכל זאת היבם רוצה לייבם את צרת ערוותו הוא יכול, אך בוודאי שזה לא נכון ולשון המשנה יכולה לגרום לבלבול! הגמרא מנסה לנסח באופן אחר את דין המשנה ודוחה את כל האפשרויות.

ניסוח	משמעות הניסוח	דחיית הניסוח
חמש עשרה נשים... אסורות... מן החליצה ומן היבום	איסור הערוה שחל על חמש עשרה הנשים גורם לאיסור ייבום אף על צרות הערוה (מכיוון שלא חלה מצוות ייבום על הנשים, ממילא נשאר איסור כרת של "אשת אח" והאח החי אסור לו לייבם את נשותיו של אחיו המת).	מהמילה "אסורות" משמע שאסור על האח לייבם את הצרות אבל צריך לחלוץ להן כדי להתירן לשוק (שהרי אין בפעולת החליצה איסור ליבם ויש לחלוץ לכל אלמנה בלא בנים), לכן שנה התנא "פוטרות" להשמיענו שהצרות מותרות להינשא מיד.
חמש עשרה נשים... אסורה (ות) לחלוץ ולייבם	לייבם אסור לחלוץ ולייבם את נשות אחיו, בין את הערוה עליו ובין את צרתה.	על היבם יש איסור ערוה לייבם, אך מה האיסור שחל עליו לחלוץ? אין בכך כלום. לכן לא שייך בחליצה לשנות לשון "איסור" אלא "פטור". קושיה: בוודאי שיש איסור בחליצה, כיוון שניתן לבוא לידי טעות. אם נתיר ליבם לחלוץ יטעו לחשוב שיש ליבם זיקת ייבום עליה (וחלץ מחובה ולא מרשות) ויתירו לו אף לייבם! [אדם שנשא בנוסף לאשתו את בתו של אחר ונפטר, אף שהאב אסור לשאת את בתו לאישה (שהיא ערוה עליו) הוא יכול לשאת את צרתה, כפי האמור במשנה (יג ע"א) שנמנו בה 6 נשים שאדם נפטר ואשתו אינה יכולה להינשא כלל לאף אחד מהאחים, כאשר אביו שאסורה להם, מכיוון שהיא לא נפלה לפני האחים לייבום צרתה מותרת להם]
פוטרות... מן היבום	התנא שנה שהנשים וצרותיהן פטורות מן הייבום ופשיטא שהן פטורות מן החליצה, ואין צורך לשנות זאת.	דחיית העמדה באופן אחר: עניינה של המשנה ללמדנו שדווקא במקום מצווה (נוצר קשר בין האח לערוותו וצרתה בגלל מצוות ייבום) הצרה נפטרת אף היא מהייבום, אבל לא במקום מצווה ניתן לשאת את הצרה (שאינן קשר של מצוות ייבום בין האדם לערוותו וצרתה, כגון אדם שרוצה לשאת את נשותיו של הנפטר לנשים, והיא בתו וצרתה) – ואם היה שונה התנא "אסורה" משמע שיש איסור בעצם הערוה ובכל מקום שיש שתי נשים ואחת ערוה עליו גם צרתה אסורה כמותה (אם במשנתנו צרת הערוה אסורה ליבם במקום מצווה ואינה יכולה להקים זרע לנפטר ק"ו שתהא אסורה צרת הערוה להינשא שלא במקום מצווה) לכן שנה התנא בלשון "פטור" שהערוה פוטרת את שתיהן מן הייבום, אבל במקום שאין מצוות ייבום הצרתה מותרת להינשא ל"ערוות צרתה".
פוטרות... מן היבום	עיקר המצווה היא הייבום ולכן צריך לשנות אותה ראשונה.	[הברייתא (ג ע"ב) מלמדת "תלמוד לומר" ל"צור" ולא "לצור" שצרת ערוה מהתורה איננה מתייבמת, אך לא ידוע האם היא צריכה חליצה] אם היה נאמר במשנה רק לחלוץ ולא לייבם הייתה הו"א שצרת ערוה צריכה לחלוץ כדי לא להפקיע את מצוות היבום (וכך משמע מהתורה שלא פטרה את הצרה מהחליצה), קמ"ל מהתורה "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו... וחלצה נעלה" (דברים כה, ז-ט) שחליצה וייבום תלויים זה בזה "כל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה", ואם לצרה פקעה זיקת הייבום אין בה דין חליצה. לכן שנתה המשנה שהצרה פטורה מהחליצה והייבום יחדיו.
פוטרות... מן היבום ומן החליצה	עיקר המצווה היא הייבום ולכן צריך לשנות אותה ראשונה.	משנתנו כדעת אבא שאול (לט ע"ב) הסובר שהכונס את יבמתו לשם הנאה מיופיה או לשם קיום עימה יחסי אישות – הרי הוא פוגע בערוה (עובר על איסור ערוה) וקרוב הוולד להיות ממזר (שנולד מאיסור אשת אחיו והתורה התירה יבום רק לשם מצוות הקמת זרע לאח המת), לכן לשיטתו מצוות החליצה קודמת למצוות הייבום (שייתכן שלא נעשה היבום לשם שמים אלא לטובתו האישית של היבם והוא קרוב לאיסורי עריות) וצריך לשנות אותה ראשונה.
פוטרות... מן החליצה	ברור שאם הערוה פטורה מן החליצה פטורה היא מן הייבום (שהייבום גורם לחליצה שתבוא), ואין צורך לשנות זאת.	משנתנו כדעת אבא שאול, ואם היה נאמר רק "מן החליצה" לא היינו יודעים שהחליצה עדיפה על הייבום, לכן התנא שנה את שניהם והקדים חליצה לייבום (תוס').

למסקנה משמעות ניסוח המשנה :

ניסוח	משמעות הניסוח
חמש עשרה נשים... פוטרות צרותיהן	1. צרות הערוה מותרות מיד לשוק, ואין צריכות חליצה. 2. דווקא במקום מצווה (שהנשים וצרותיהן נפלו לפני האחים לייבום) הצרה פטורה, אבל במקום שאין מצווה יכול "ערוות צרתה" לשאת את הצרה לאישה.
מן החליצה ומן היבום	חליצה נשנתה לפני ייבום כיוון שהיא עדיפה על ייבום, מהחשש שהייבום לא נעשה לשם שמים. חליצה וייבום הן מצוות התלויות זו בזו, וצרה שפטורה מייבום ממילא פטורה גם מחליצה.